

שלח נא ביד תשלח

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָאֱלֹהִים מִי אֲנֹכִי כִּי אֵלֶךְ אֶל פְּרַעְה וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: וַיֹּאמֶר כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה לָךְ הָאוֹת כִּי אֲנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֶךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָאֱלֹהִים הִנֵּה אֲנֹכִי בָּא אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם וְאָמְרוּ לִי מַה שְּׁמוֹ מָה אָמַר אֱלֹהִים: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם: (שמות ג יא-יד)¹

וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקִלִּי כִּי יֹאמְרוּ לֹא נִרְאָה אֵלֶיךָ ה': ... וְהִיָּה אִם לֹא יֵאֱמִינוּ גַם לִשְׁנֵי הָאוֹתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקִלְךָ וּלְקַחְתָּ מִמִּימִי הַיָּאֵר וְשִׁפְכֶתָּ הַיִּבְשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן הַיָּאֵר וְהָיוּ לָדָם בַּיּוֹם הַהוּא: (שמות ד א, ט)²

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנֹכִי גַם מִתְמוּל גַּם מִשְׁלֹשׁ גַּם מֵאֵז דְּבָרְךָ אֶל עַבְדְּךָ כִּי כָבֵד פֶּה וּכְבֹד לְשׁוֹן אֲנֹכִי: וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם אוֹ מִי יְשׁוּם אֵלֶם אוֹ חֶרֶשׁ אוֹ פֶקַח אוֹ עוֹר הֲלֹא אֲנֹכִי ה': וְעַתָּה לָךְ וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֲשֶׁר תִּדְבֹר: וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי שְׁלַח נָא בְיָד תְּשַׁלַּח: וַיַּחֲר אֵף ה' בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶהְיֶה אִתְּךָ הַלְוִי יִדְעָתִי כִּי דָבָר יִדְבֹר הוּא וְגַם הִנֵּה הוּא יֵצֵא לְקִרְאָתְךָ וְרָאָךְ וְשִׁמַּח בְּלִבּוֹ: (שמות ד י-יד)³

מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי (אפשטיין-מלמד) שמות ג ח - כעס על משה

ר' אלעזר בן ערך אומר: וכי מפני מה נגלה הקב"ה משמי מרום והיה מדבר עם משה בסנה? והלא היה יכול המקום שידבר מגבהי עולם: מארזי הלבנון ומראשי ההרים ומראשי הגבעות. אלא השפיל הקב"ה את שכינתו ועשה דברו כדרך ארץ, שלא יהיו אומות העולם אומרים: מפני שהוא אלוה ובעל עולמו עושה דברו שלא כדין.⁴ לפיכך כבש הקב"ה את משה ששה ימים ובשביעי אמר לו: "שלח נא ביד תשלח!"⁵

...

ועוד אמר לו הקב"ה למשה: כשנגלית עליך בסנה היית מסתיר את פניך שלא לראות שכינתי, כענין שנאמר: "ויסתתר משה פניו וגו'" (שמות ג ו). ועכשיו, מי נתן לך פתחון פה ורשות לדבר לפני כעבד בשר ודם שיש לו רשות לדבר לפני רבו? משה, דברך אתה! אין לי שלוחין? אין לי גדודין? אין לי שרפים? אין לי מלאכים וחיות ואופנים

¹ את היסוסיו, של משה לקבל על עצמו את השליחות להוציא את בני ישראל ממצרים, ניתן לחלק לשלוש קבוצות. הקבוצה הראשונה משתרעת על פרק ג ומכילה הצטנעות והיסוס מובנים: "מי אנכי כי אלך אל פרעה?", וכן בקשה לדעת את שמו של הקב"ה על מנת לשכנע את בני ישראל שהגיעה העת ושמשה הוא אכן השליח. בקשה שממנה ניתן ללמוד אולי על התחלת התרצות לקבלת השליחות. פרק ג מסתיים בתיאור מפורט של שלבי הגאולה ובתחושה שמשה קבל תשובה לשאלותיו והשלים עם השליחות.

² פרק ד הוא פרק הסיור ומציג את הקבוצה השנייה והשלישית של טיעוני משה. את הבעת הספק: של משה "והן לא יאמינו לי ... כי יאמרו לא נראה אליך ה'" עוד ניתן איכשהו להכיל, למרות כל מה שנאמר והובטח בפרק הקודם. והראיה, שהקב"ה מצייד את משה בשלוש אותות שנראה שמכוונים לא רק לשכנע את בני ישראל ואולי גם את פרעה, אלא את משה עצמו.

³ אם נדמה לנו שמשה סוף סוף השתכנע וקיבל את כל מבוקשו, מגיעה הסתייגות נוספת (אם לא כבר סירוב ממש) של טענת "לא איש דברים אנכי ... כבד פה וכבד לשון אנכי". גם על הסתייגות זו מקבל משה מענה, אלא שכאן כבר ניתן לשמוע נזיפה לצד הבטחה נוספת: "ועתה לך ואנכי אהיה עם פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֲשֶׁר תִּדְבֹר". לך, משה! או אז מגיע הסיור החמישי, קצר וללא כל נימוק: "שלח נא ביד תשלח", כאילו אומר: שמעתי כל אשר אמרת, קבלתי את כל האותות שנתת בידי, גילית לי את שמך, הבטחת שתהיה עמדי, ועם כל זאת לא השתכנעתי לקבל עלי את השליחות – אולי תמצא משהו אחר מתאים יותר ממני. או אז יצא חרון אף ה' על משה שנשמע מוצדק. מה פשר כל הסיורים האלה, בפרט זה האחרון: "שלח נא ביד תשלח"?

⁴ עיקר הטענה להלן היא כנגד משה, אך נעשה 'עצירת ביניים' כאן ונתעכב מעט על החשש מה יאמרו אומות העולם. למה צריך הקב"ה לרדת נמוך כל כך מבחינתם? הוצאת בני ישראל ממצרים כרוכה גם בשפטים שנעשים במצרים וחשוב להראות ששפיטה זו לא נעשתה "מלמעלה", משיבה על ראשי "ארזי הלבנון וההרים הגבוהים", אלא ממבט ארצי בגובה בני האדם. נראה שכך צריך גם לפרש גם 'רִידוֹת' נוספות של הקב"ה כגון במגדל בבל, מתן תורה, נקרת הצור, עונש מרים ועוד. וזה נושא בפני עצמו.

⁵ שמנו סימן קריאה בסוף המשפט (והתעלמנו מפסוק נוסף שנזכר שם) משום שנראה שזו אמירה של טרוניה וכעס לפי משה. אחרי כל זאת, אחרי שהקב"ה מטריח עצמו עד לשיח ירוד כמו הסנה על מנת שלא ליתן פתחון פה לאומות העולם, לשיח המסמל גם את צרתם וכאבם של ישראל (בדברינו **אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה**), אחרי שסירבת מספר פעמים ופתאם "גילית" שאתה כבד פה וכבד לשון, עכשיו אתה משה אומר לי: "שלח ביד תשלח"?! משה, דברך אתה! ראו בהמשך המדרש שם את המשל על המלך שביקש למנות את עבדו האהוב לאפוטרופוס של ארמונו ובניו והראה לו את כל אוצרות המלך וגוי הארמון והעבד עונה: "אני יכול לעשות אפוטרופוס להיות מפרנס בני פלטין של מלך. אמר לו המלך: הואיל ולא היית יכול לעשות אפוטרופוס, למה הטרחתני כל הטרור הזה? וכעס עליו המלך וגזר עליו שלא יכנס לפלטין שלו. כך כבש הקב"ה למשה ששה ימים ובשביעי אמר לו שלח נא ביד תשלח. נשבע לו הקב"ה שלא יכנס לארץ ישראל שנאמר: לכן לא תביאו את הקהל הזה וגו' (במדבר כ יב)". המשך המדרש שם משובש ולפיכך נקצר בו. אבל המוטיבים שמצויים בו: הקשר לאהרון, אי כניסת משה לארץ ישראל ועוד, התגלגלו למדרשים מאוחרים שנביא להלן. לנוסח מאוחר אבל בהיר יותר של מדרש זה, ראו מקבילה במדרש הגדול שמות ד יג.

וגלגלי מרכבה שאשלחם למצרים ואוציא את בני, שאתה אומר: "שלח נא ביד תשלח!" בודיי, אתה ראוי לשטיפה מיד, אבל מה אעשה לך שבעל הרחמים אני, בעל אמונה אני.⁶

שמות רבה ג טז פרשת שמות – משה מכבד את אהרן ושמו בן

"ויאמר בי אנדי שלח נא ביד תשלח", א"ר חייא הגדול: אמר לפניו: ריבוננו של עולם, "ביי" אתה רוצה לגאול בניו של אברהם שעשה אותך אדון על כל בריותיך?! "שלח נא ביד תשלח"! אמר לפניו: איזה חביב לאדם, בן אחיו או בן בנו? הוי אומר: בן בנו. כשבקשת להציל את לוט בן אחי אברהם, ביד המלאכים שלחת להצילו. בניו של אברהם שהם ששים ריבוא בידי אתה משלח להצילם?! שלח ביד המלאכים שאתה רגיל לשלוח. דבר אחר: (אמר לפניו): הגר המצרית – חמישה מלאכים שלחת אצלה. לששים ריבוא בניה של שרה, בידי אתה משלח להצילם?!⁷

ורבותינו אומרים: סבור אתה שהיה מעכב משה לילך? אינו כן, אלא כמכבד לאהרן, שהיה משה אומר: עד שלא עמדתי היה אהרן אחי מתנבא להם במצרים שמונים שנה. הוא שכתוב: "ואודע להם בארץ מצרים" (יחזקאל כ ה). ומנין שאהרן היה מתנבא? שכן הוא אומר: "ויבא איש אלהים אל עלי ויאמר אליו כה אמר ה' הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים לבית פרעה ובחור אותו מכל שבטי ישראל לי לכהן" (שמואל א ב כז-כח).⁸ אמר משה: עכשיו אכנס בתחומי של אחי ויהיה מיצר? בשביל כך לא היה מבקש לילך, מיד: "ויחר אף ה' במשה".⁹

שמות רבה ד ג פרשת שמות - והוא באחד ומי ישיבנו

"וילך משה". זהו שכתוב: "והוא באחד ומי ישיבנו" (איוב כג יג). דרש ר' פפוס: לפי שהוא יחיד בעולם, דן יחידי לכל באי עולם, ואין להשיב על דבריו. ורבותינו אמרו: מהו "והוא באחד ומי ישיבנו"? מה שהוא גוזר גזירה על האדם, אין להשיב על דבריו. כמה בקש בלעם לקלל את ישראל ועל כורחו שלא בטובתו היה מברכן, שנאמר: "מה אקוב ולא קבה אלי" (במדבר כג ח). כמה בקש יונה שלא לילך בשליחותו של הקב"ה, שנאמר: "ויקם יונה לברוח תרשישה מלפני ה'" (יונה א ג), והלך בעל כורחו שנאמר: "ויקם יונה וילך אל נינוה כדבר ה'" (יונה ג ג). כמה ביקש ירמיה שלא להתנבאות ונתנבא שלא בטובתו, שנאמר: "אל תאמר נער אנכי כי על כל אשר אשלחך

⁶ ראו גם הביקורת הקשה על משה בפסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שמות ד יד ובמקבילה בשכל טוב (בובר) על הפסוק: "ויחר אף ה' במשה. אמר לו: לא היה רצונך אלא לשאול מה שמי ולדבר עמי כל אלו הימים, לפיכך היה לך מתחילה לומר שלח נא ביד תשלח, אלא אחר כל העסקים הללו אתה דוחה דברי בכך?". המדרש מאשים את משה שמה שהוא באמת רצה היה לדעת את שם ה' ולשם כך משך אותו בדברים וסירובים במקום לומר לו מיד: "שלח נא ביד תשלח"! יזו האשמה קשה על משה שבסנה מסתיר את פניו, ובפרשת כי תשא מבקש לראות את כבוד ה' על מנת להמשיך ולהנחות את עם ישראל לאחר השבר הגדול של חטא העגל. אך יש לשים לב שלצד הביקורת והכעס על סירובו של משה כאן בסנה, רוב הפניות של הקב"ה למשה במעמד הסנה, פרקים ג ו-ד, הם בשם הווי"ה שהוא מידת הרחמים, כולל הפסוק: "ויחר אף ה' במשה". (מידת הדין "אלהים" תגיע בסוף הפרשה – תחילת פרשת וארא, כפי שעוד נראה להלן). לפיכך, אין לתמוה שגם אחרי כל הסירובים והכעס, נשלח למשה.

⁷ נראה שדרשה זו מתכתבת עם הדרשה לעיל במכילתא. אם כל כך הרבה גדודים ושליחים יש לך ריבוננו של עולם, למה באמת שלא תשלח אותם והרי לוט ולהגר שלחת! נראה שבדין זה שהמדרשים יוצרים בין הקב"ה למשה, מסתתר הרעיון שאדברא, חשוב שהגאולה תהיה ע"י שליח בשר ודם שנשלח ישירות ע"י הקב"ה ולא ע"י מלאכים (כפי שאנו אומרים בהגדה). הקב"ה טוען: אני מבקש שהגאולה תהיה ע"י בשר ודם, הוא שיעשה את כל המופתים בשמי! ומשה עונה: כדברך הוא, אלא שבשר ודם אינו מלאך. הוא יצור עם היסוסים ופחדים ואין לך לכעוס על שאני מהסס כל כך. ראו דברינו [בני סרבנים](#) שם הקב"ה הוא שמזהיר את משה שהשליחות לא תהיה קלה.

⁸ אין צורך במלאכים, עפ"י דרשה זו, יש כבר נביאים שמנבאים לבני ישראל במצרים והם ראויים ממני, אומר משה. ראו משנת רבי אליעזר פרשה א, סימן ד. אלה אמנם לקוחים מדברי רים על משה בפרשת האשה הכושית, אבל המדרש נראה כמסכים עם דבריה: "והלא דבר עמי עד שלא נידבר עמו, ובאהרן עד שלא נידבר עמו ... שהתחילה להתנבאות משהיתה אחות אהרן ועדיין לא נולד משה. ומנין שנידבר עם אהרן קודם למשה? שנאמר: ויבא איש אלהים אל עלי ויאמר אליו כה אמר ה' הנגלה נגליתי לבית אביך בהיותם במצרים וכו' והיתה נבואתו כבושה שמונה מאות שנה ופ' ויש שנה. עד שבא יחזקאל ופירשה ... אף משה רבנו היה משתדל להיות אהרן שליח, שנאמר: ויאמר בי ה' שלח נא ביד תשלח - מי ששלחתו כבר". ובמדרש תנחומא שמות כז: "אתה סבור שמא עכב משה שלא רצה לילך? אינו כן, אלא כמכבד לאהרן. אמר משה: עד שלא עמדתי היה אהרן אחי מתנבא להם במצרים שמונים שנה". נושא זה של נביאים שעמדו לישראל במצרים שווה מחקר נפרד. ראו פירוש רד"ק ביחזקאל כ ט, בדברינו [איש מצרי](#).

⁹ דרשת שמות רבה לעיל אמנם מסתיימת שוב בכעס הקב"ה, אבל זו קשורה למינוי אהרן לכהן גדול במשכן כפי שנראה להלן. כאן, משה מכבד את אהרן, משום שהוא הנביא שמלווה את עם ישראל בסבלותיו בשעבוד מצרים, בעוד שהוא, באותן שמונים שנה, גדל בבית פרעה וברח למדין ובילה את שנותיו כרועה צאן יתרו. מלבד הטענה 'עכשיו נזכרת לשלוח תירוש נוסף', התשובה למשה עשויה להיות בדעה הנגדית שדווקא מי שבא מבחוץ, מי שלא היה בשעבוד, מי שגדל בבית פרעה ויש לו גינוני מלכות, ראוי יותר לשליחות. בו העם יאמין יותר. ראו דברינו [איש מצרי](#) בפרשה זו. זה היה רצון הקב"ה. בין כך ובין כך, בסימן יז הסמוך 'מתקן' המדרש ואומר: "ומה אתה (משה) סבור שהוא (אהרן) מיצר? לא כן, אלא: וראך ושמח בלבו". כהמשך הפסוקים במקרא. כך גם בדרשה מקבילה בתנחומא (בובר) פרשת שמות סימן כד שמסתיימת בלי כעס: "אמר לו: כל השנים הללו היה אהרן מתנבא להם, ועכשיו אני בא להם בתחום אחי שיהא מיצר? לך לא ביקש משה לילך. אמר לו הקב"ה: אהרן אחיך אינו מיצר בדבר הזה אלא ישמח ... שנאמר: הנה הוא יוצא לקראתך וראה ושמח בלבו" (שמות ד יד). לא בפיו בלבד אלא בלבו - לבו יותר מפיו: וראך ושמח בלבו". ראו דברינו [תוכו כברו](#).

תלך" (ירמיה א ז). כמה סרב משה שלא לילך בשליחותו של הקב"ה, שנאמר: "שלח נא ביד תשלח" (שמות ד יג), ולבסוף הלך בעל כורחו, שנאמר: "וישב משה וילך אל יתר חותנו"¹⁰.

וישב משה אל ה' ויאמר אֲדֹנָי לָמָּה הֲרַעַתָּה לָעַם הַזֶּה לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי: וּמֵאֵז בָּאתִי אֶל פְּרַעֲה לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הֲרַע לָעַם הַזֶּה וְהֵצֵל לֹא הֵצַלְתָּ אֶת עַמְּךָ: וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עֲתָה תֵּרָאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפָרַעַה כִּי בִיד חֲזָקָה יִשְׁלַח וּבִיד חֲזָקָה יִגְרֹשׁ מֵאֶרֶץ: ס וַיִּדְבֹּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה': וְאַרְאֶה אֶל אֲבִרָהֶם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בְּאֵל שְׂדֵי וְשָׁמִי ה' לֹא נִדְעָתִי לָהֶם:¹¹ וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: בֹּא דַבֵּר אֶל פְּרַעֲה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּשְׁלַח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ: וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה לִפְנֵי ה' לֵאמֹר הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי וְאִידָּךְ יִשְׁמְעֵנִי פְּרַעֲה וְאֲנִי עָרַל שְׁפָתַיִם: וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן וַיִּצְוֶם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל פְּרַעֲה מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: (שמות סוף פרק ה – סוף פרשת שמות, תחילת פרק ו – פרשת וארא)¹².

שמות רבה ז ב פרשת וארא - הסירוב הרביעי, התייחד הדיבור על אהרן

זהו שכתוב: "הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר" (איוב לג) – שלוש פעמים ממתין לאדם, שאם עשה תשובה – מוטב, ואם לאו – הוא מגלגל עליו את הראשונות. וכן אתה מוצא כשאמר הקב"ה למשה: "לכה ואשלחך אל פרעה" (שם ג ו), אמר תחילה: "והן לא יאמינו לי", ואח"כ אמר: "לא איש דברים אנכי" ואח"כ אמר: "שלח נא ביד תשלח" – הרי שלוש פעמים. וכיון שלא חזר בדבריו ואמר: "הן בני ישראל לא שמעו אלי" נתייחד הדיבור על אהרן עמו, זהו שכתוב: "וידבר ה' אל משה ואל אהרן"¹³.

מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי (אפשטין-מלמד) שמות ו ב – שבועה מבוהלת¹⁴

א"ר יוסי: אמר לו הקב"ה: אני הוא שאמרתי והיה העולם, שנאמר: "אל אלקים ה' דבר ויקרא ארץ" (תהלים נ א) ... אני הוא שאמרתי לאברהם בין הבתרים: "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך" (בראשית טו יג), ועכשיו הרי שבועה מבוהלת ובאת¹⁵ לפני להוציא את בני ישראל ממצרים ואני מבקש להוציאם, ואתה אומר לי: "שלח נא ביד תשלח"!!

¹⁰ כך בדומה גם בתנחומא (בובר) שמות יד: "אמר לו הקב"ה: אני אומר: לכה ואשלחך, ואתה אומר: שלח נא ביד תשלח, נראה של מי עומדת! לא זו עד שהלך, שנאמר: וילך משה וישב אל יתר חותנו (שמות ד יח)". ובמדרש תנחומא תולדות יב: " ... והוא אומר לו: שלח נא ביד תשלח. א"ל הקב"ה: מה אתה סבור, שרגליך ברשותך? עמד והלך שלא בטובתך". ובמדרש אגדה (בובר) במדבר ל טו פרשת מטות: "שלושה המה שמיאנו בשליחותו של מקום, ואלו הם: משה, ירמיה ויונה, ובסוף הלכו בעל כרחם". וקטעי מדרשים - גניזה (מאן) עמוד צד מזכיר בהקשר זה את הפסוק בקהלת ח ד: "בְּאֲשֶׁר דָּבַר מֶלֶךְ שְׁלֹטֹן וְיָמִי יֹאמֶר לוֹ מֶה תַּעֲשֶׂה". ועוד ועוד. לפני שנמשיך לעסוק בדברי משה "שלח נא ביד תשלח" ותוצאותיהם, שניתן לפרש לכאן או לכאן, הרי לנו שיטה 'ניטרלית' שאומרת בפשטות שדברים אלה, כמו דיבורים ומעשים של נביאים אחרים, אינן מעלים ואינם מורידים. דברי הנביא, הסכמתו או אי הסכמתו, אינם רלוונטיים. בעל כורחם ילכו הנביאים בשליחותו של מי שאין להשיב על דבריו ו"לו נתנו עלילות" (תפילת חנה). ראו דברינו [מפעלות אלהים](#) בפרשה זו.

¹¹ בקטע שהשמטנו מזכרות פעולות יציאת מצרים: הקמה (של הברית), שמיעה (של הנאקה), ארבע לשונות הגאולה וגם החמישי, בפסוקים: "הַקִּמַּתִּי אֶת בְּרִיתִי ... שְׁמַעְתִּי אֶת נְאֻקַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ... וְהוֹצֵאתִי ... וְהִצַּלְתִּי ... וְלִקַּחְתִּי ... וְהִבֵּאתִי ... וְנָתַתִּי".
¹² דילגנו לסוף הפרשה ולתחילת פרשת וארא הסמוכה. לכאורה, לפנינו נושא חדש - רתיעתו של משה לנוכח הסירוב של פרעה והכבדת העול על בני ישראל לאחר כישלון עמידתו הראשונה של משה אל מול פרעה. התקווה לגאולה מהירה התבדתה ומשה לכאורה "נשבר" וזועק את כאבם של ישראל. ראו דברינו [אותם הנתונים תחת הבנין](#) בפרשה זו. בעקבות זה באה הטלת השליחות מחדש בתחילת פרשת וארא ושוב משה מהסס בשל היותו ערל שפתיים. אבל המדרשים, כפי שנראה להלן, רואים בפרשה זו, בתפר שבין סוף פרשת שמות ותחילת פרשת וארא, המשך להיסוסיו וסירובו של משה בסנה וחוזרים לאמירה: "שלח נא ביד תשלח", אולי בהסתמך על דברי משה כאן: "למה זה שלחתני". ושוב חוזר גם חלקו ומעמדו של אהרן. כל זה במדרשים שלהלן.

¹³ ייחוד הדיבור לאהרן מצוי כבר בסוף פרק ד בדברי הקב"ה: "וַיִּדְבֹּר הוּא לְךָ אֶל הָעָם וְהָיָה הוּא יְהִי לָךְ לְפָה וְאַתָּה תְּהִי לִי לְאֱלֹהִים". ובפגישה עם אהרן ואסיפת זקני ישראל: "וַיִּלָּךְ מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו וַיִּשְׁאַל: וַיִּדְבֹּר אֶהְרֹן אֶת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֵת לְעֵינֵי הָעָם". אבל מדרש זה הוא על הפסוק בפרק ו יג בתחילת פרשת וארא: "וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן וַיִּצְוֶם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל פְּרַעֲה מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם". הדרשן רואה דווקא בפסוק זה, בו אהרן נזכר עם משה, את ייחוד הדיבור עם אהרן. בדברי משה הנ"ל בסוף פרשת שמות רואה המדרש חזרה לדברים: "שלח נא ביד תשלח", שגם כשמשה מקבל לבסוף את השליחות עליו, הוא עושה זאת במעין התניה פנימית שפרעה ישמע אליו והתהלך יהיה קצר ופשוט. וכאשר זה לא קורה, חוזר וניעור "שלח נא ביד תשלח" בדברי משה: "הן בני ישראל לא שמעו אלי", מה שכינינו 'הסירוב הרביעי'. או אז מתייחד הדיבור על אהרן לצד משה ובלי לוותר לו. ראו גם בשמות רבה שם סימן א שדורש את הפסוק במשלי יד: "בכל עצב יהיה מותר ודבר שפתיים אך למחסור" על ריבוי מיותר של דיבורים. תחילה על יוסף ש"על ידי שאמר לשר המשקים: כי אם זכרתני אתך והזכרתני אל פרעה ניתוסף לו עוד שתי שנים ... וכן אתה מוצא במשה: בתחילה היה ראוי הדיבור להתיחד עליו בפני עצמו, ועל ידי שאמר: שלח נא ביד תשלח נאמר לו הלא אהרן אחיך הלוי. ואף כאן: הן בני ישראל לא שמעו אלי וגו', והיה ראוי ליעשות כל הנסים על ידו, ובשביל זה נתייחד הדיבור עליו ועל אהרן, שנאמר: וידבר ה' אל משה ואל אהרן".

¹⁴ נוסח מדרש מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי שמצוי בידינו הוא משובש וחסר. אפשרותו ומלמד עשו מאמץ גדול להשלים ולתקן. הנוסח להלן מעובד ופשוט עפ"י הצעותיהם למען ירוצו בו הקוראים. הרוצה לדייק, יעיין במקור.

¹⁵ ובאה.

ר' יהושע אומר: "וידבר אלקים אל משה" - א"ל הקב"ה למשה: נאמן אני לשלם שכר יצחק בן אברהם שיצא ממנו רביעית דם על גבי המזבח ואמרתי לו: "בגודל זרועך הותר בני תמותה" (תהלים עט יא), ועכשיו הרי השבועה מבוהלת ובאת לפני שלא כדרך ארץ להוציא את בני ישראל ממצרים ואני מבקש להוציאם, ואתה אומר לי: "שלח נא ביד תשלח!"

ר' שמעון (בן יוחאי) אומר: "וידבר אלקים אל משה". אמר לו הקב"ה למשה: אני הוא שאמרתי ליעקב "והיה זרעך כעפר הארץ" (בראשית כח יד). עכשיו הרי שבועה מבוהלת ובאת לפני להוציא את בני ישראל ממצרים. ואתה אומר: "שלח נא!"¹⁶

ויקרא רבה יא ו פרשת שמיני – החשבון עם משה במשכן ובכהונה

אמר ר' שמואל בן נחמן: כל שבעת ימי הסנה היה הקב"ה מפתה את משה שילך בשליחותו למצרים¹⁷ ... בשביעי אמר לו: "שלח נא ביד תשלח". אמר לו הקב"ה: משה, אתה אומר לי "שלח נא ביד תשלח"?! חייך שאני צוררה לך בכנפך.¹⁸ אימתי פרעו לו? ר' ברכיה אמר: כל שבעת ימי אדר היה משה מבקש שיכנס לארץ ישראל ובשביעי אמר לו: "כי לא תעבור את הירדן הזה".¹⁹ ר' חלבו אמר: כל שבעת ימי המילואים היה משה משמש בכהונה גדולה וכסבור, שלו היא. בשביעי אמר לו: לא שלך היא, אלא של אהרן אחיך היא.²⁰

מדרש תנאים לדברים לא יד פרשת וילך – החשבון שלא נכנס לארץ

משיב משה ואמר לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, זכור אותה שעה שאמרתי לי: "ועתה לכה ואשלחך אל פרעה". כשם שעל ידי יצאו, כך על ידי יכנסו.²¹ משיב הקב"ה ואמר למשה: משה, לא זכור אתה כשאמרתי לי: "שלח נא ביד תשלח"? - במידה שאדם מודד בה מודדין לו.²²

¹⁶ ועוד שם דרשות של ר' יהודה, ר' נחמיה ור' יוסי הגלילי ואנו קיצרנו והתמקדנו ב"שבועה המבוהלת". דרשה זו ממוקמת גם היא על הפסוקים שבתחילת פרשת וזאת ובסוף פרשת שמות כ"ל, אבל היא נשענת על הפסוק בתחילת הפרשה: "וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ה'". בנוסח הדרשה שלפנינו, נשענים הדרשנים על חציו הראשון של הפסוק "וידבר אלקים אל משה" שהוא לשון קשה ויחידאית בכל המקרא (שילוב של הפועל דבר עם "אלהים". בכל שאר המקרא "וידבר ה' אל משה לאמר"). שלושת הדרשנים לעיל מדגישים כל אחד את אחד מהאבות. (ראו דברינו [בין משה לאבות](#) בפרשת וארא). נסיגתו של משה בסוף פרשת שמות היא חזרה לאמירתו "שלח נא ביד תשלח" (בלי צורך להוסיף את דבריו בסוף שמות ובתחילת וארא: "והצל לא הצלח", "למה זה שלחתני", "הן בני ישראל לא שמעו אלי"); והדיבור הקשה של הקב"ה אליו בתחילת פרשת וארא: "וידבר אלקים אל משה" הוא חזרה על "ויחזר אף ה' במשה" שבמעמד הסנה. אבל שימו לב לפסוק המלא: "וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ה' " (שהוא בוודאי יחידאי בכל המקרא), שמכיל שילוב של "לשון קשה" – "אלהים", לצד דיבור רך "אני ה'". "השעה מבוהלת" אומר המדרש, מידת הדין משולבת במידת הרחמים, יש לקיים את ההבטחה לאבות, וזה לא הזמן לומר: "שלח נא ביד תשלח". גם לא הזמן להצטנע, לא לסרב ולא להתייאש (וגם לא להחמיר עם משה). ובין השיטין, נראה שקבלנו פירוש נוסף לדברי הקב"ה בפסוק: "ושמי ה' לא נודעתי להם" (שמות רבה שנאן ו ד, רש"י על הפסוק).

¹⁷ חשבון הימים מבוסס על הפסוק: "לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשם גם מאז דברך אל עבדך". ראו במקור.

¹⁸ ביטוי מאד קשה, ראו הושע ד יט: "צַר רוח אותה בְּכַנְפֶּיהָ וַיִּבְשׁוּ מַזְבְּחוֹתֶיהָ, שֶׁם יָג יָב: "צָרוֹר עֹן אֲפָרִים צָפוֹנָה חֲטָאתָ".

¹⁹ לחשבון זה נתייחס להלן בנפרד.

²⁰ כך גם במדרשי תנחומא על הפסוק: "ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן וכו'" – "אמרו רבותינו: כל אותן הימים שהיה משה בסנה, אמר לו הקב"ה לך בשליחותי, והוא אומר: שלח נא ביד תשלח. ... אמר לו הקב"ה: אני מפתה אותך, ואתה אומר שלח? חייך אני פורעה לך. למחר כשיעשה את המשכן תהא סבור בעצמך שתשמש בכהונה גדולה, ואני אומר לך: קרא לאהרן שישמש. לך נאמר: קרא משה לאהרן ולבניו. ובשמות רבה ג יז שחזר לפסוק בפרשה: "ויחזר אף ה' במשה" – "מה חרון אף היה שם? שנטלה כהונה ממשה ונתנה לאהרן. אמרו רבותינו ז"ל: הלא אהרן אחיך הלוי וכי מאחר שאמר אחיך אני יודע שהוא לוי? אלא אמר לו: ראוי היית להיות כהן והוא לוי. ולפי שאתה מסרב על דברי, תהיה אתה לוי והוא כהן". אך מנגד, כבר ראינו את הדעה שמשה לא היצר על שחזר לו אהרן לשליחות, שמח וכיבד את אחיו הגדול שהיה כל אותן שנים במצרים. ראו גם תנחומא (בבב) שמות כד: "כאזיה אח? אמרו ישראל: כמשה ואהרן, שנאמר: הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים וגו' (תהלים קלג א), שהיו אוהבים זה לזה, ומחבבים זה לזה. שבשעה שנטל משה את המלכות, ואהרן כהונה גדולה, לא קנאו זה לזה, אלא היו שמחים, זה בגדולת זה, וזה בגדולת זה". ועל פי שיטות אחרות במדרש ויקרא רבה ה"ל: "כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, לא נמנע משה מלשמש בכהונה גדולה". ראו דברינו [אל תקרב הלוט – הקרב אליך את אהרן אחיך](#) בפרשת תצוה וראו גם [אהרן אחי](#) בפרשת חוקת.

²¹ כאן אולי המקום להוסיף דרשה משלנו בשיטת בעל הטורים. פעמיים "לכה ואשלחך" במקרא. האחד כשיעקב שולח את יוסף לראות את שלום אחיו ואת שלום הצאן (בראשית לו יג) והשנייה בפרשתנו. זו בהתחלת הירידה למצרים וזו ביציאה ממנה.

²² ובמדרש הגדול דברים ג כז פרשת ואתחנן: "אמר ר' חלבו: כל שבעת ימי אדר היה משה מפייס להקב"ה שיכנס לארץ, ובסוף אמר לו: כי לא תעבור את הירדן הזה. ומדיבור הסנה נרמז לו דבר זה, כשהיה הקב"ה מפייס למשה בסנה שילך בשליחותו למצרים שבעת ימים מפייס עמו. אמר לו הקב"ה: חייך, כשם שהייתי מפייסך כל שבעה ובסוף אמרת לי: שלח נא ביד תשלח, כך אעשה לך. לבסוף תהיה מפייס עמי שבעת ימים שתיכנס לארץ, ולבסוף אני אומר לך: כי לא תעבר את הירדן הזה". אמנם, בדומה לכהונה לעיל, גם כאן, כבר המדרשים במעמד הסנה (מכילתא דרשב"י ג ח) והמדרשים על דברי משה בסוף פרשת שמות (שמות רבה ה כג) מציינים שכבר משם נענש משה שלא ייכנס לארץ. אבל אם תאמר שכבר נשתכח העניין ואחרי כל מה שמסר משה נפשו על עם ישראל ועל התורה נסלח לו, באים המדרשים בפרשת ואתחנן על הפסוק "רב לך" והמדרשים בסוף ספר דברים סביב פטירת משה ומראים שהחשבון לא נשכח ולא נסלח ומשה נידון בדין הקשה של מידה כנגד מידה! וכשנמשה שואל אחרי חטא מי מריבה: "ריבונו של עולם, כל הכעס הזה עלי למה? עם כל הבריות אתה מתנהג במדת רחמים שנים ושלשה פעמים ... ואני עון אחד נמצא בי ואין אתה מוחל לי?" (תנחומא בבב ואתחנן סימן ו), מונה לו הקב"ה שישה עווונות שהראשון שבהם הוא: "בתחילה אמרת שלח נא ביד

מדרש תנחומא (בובר) פרשת ויקרא סימן ד – בורח מהשררה

"ויקרא אל משה". זהו שאומר הכתוב: "גאות אדם תשפילנו ושפל רוח יתמוך כבוד" (משלי כט כג) - כל מי שבורח מן השררה השררה רודפת אחריו. שאול ברח מן השררה בשעה שבא למלוך ... "הנה הוא נחבא אל הכלים" (שמואל א' כב) ... זה ברח מן השררה ורדפה אחריו, שנאמר: "הראיתם אשר בחר בו ה' כי אין כמוהו בכל העם" (שם שם כד). ואבימלך בן ירובעל רדף אחר השררה וברחה ממנו ... ומשה ברח מן השררה בשעה שאמר לו הקב"ה: "לכה ואשלחך אל פרעה" (שמות ג' ו'), "ויאמר בי אדני שלח נא ביד תשלח" (שם ד' יג) ... א"ל הקב"ה למשה: חייך סופך לילך. כיון שהלך ואמר: "כה אמר ה' אלהי ישראל" (שם ה' א'), אמר אותו רשע: "מי ה' אשר אשמע בקולו" (שם שם ב'), התחיל משה אומר: אני כבר עשיתי שליחותי, הלך וישב לו. אמר לו הקב"ה: ישבת לך? "בא דבר אל פרעה מלך מצרים" ... "השכם בבוקר". ללמדך שהיה בורח מן השררה. לסוף הוציאם, וקרע להם את היס, והביאם אל המדבר, והוריד להם את המן, והעלה להם את הבאר, והגזיז להם את השליו, ועשה את המשכן, ואמר: מכאן ואילך, מה יש לי לעשות? עמד וישב לו. אמר לו הקב"ה: חייך, יש לך מלאכה גדולה מכל מה שעשית: ללמד לבני טומאה וטהרה ולהזהירן היאך יהיו מקריבין קרבן לפני, שנאמר: "ויקרא אל משה דבר אל בני ישראל ... אדם כי יקריב מכם קרבן".²³

במדבר רבה כא טו פרשת פינחס - משה סוגר חשבון

"יפקוד ה' ... איש על העדה" (במדבר כז טו). משל למלך שראה אשה אחת יתומה. ביקש ליטול אותה לו לאשה, שלח לתובעה. אמרה: איני כדאי להינשא למלך. שלח לתובעה שבע פעמים ולא היתה מבקשת.²⁴ לסוף נשאת לו. לאחר זמן כעס עליה המלך וביקש לגרשה. אמרה: אני לא בקשתי להינשא לך, אתה בקשת אותי. הואיל וכך גזרת לגרשני וליטול אחרת, אל תעשה לזו כשם שעשית לי.²⁵ כך הקב"ה. א"ר שמואל בר נחמני: שבעה ימים היה מפתחו הקב"ה למשה שילך בשליחותו. והיה (משה) אומר לו: "שלח נא ביד תשלח". "לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשום" - הרי שבעה ימים. לאחר זמן פייסו הקב"ה והלך בשליחותו ועשה כל אותן הנסים על ידו. בסוף אמר לו: "לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ" (במדבר כ' יב). אמר לו משה: ריבונו של עולם, אני לא בקשתי להלך; וכן הוא אומר: "אתה החלות להראות את עבדך" (דברים ג' כד).²⁶ הואיל וכך גזרת עלי, אותו שיכנס אל תעשה לו כדרך שעשית לי, אלא: "יפקוד ה' ... איש על העדה: אֲשֶׁר יֵצֵא לְפָנֶיהֶם וְאֲשֶׁר יָבֹא לְפָנֶיהֶם וְאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וְאֲשֶׁר יְבִיאֵם וכו' (במדבר כז טז-יז).²⁷

תשלח". "החטא הקדמון" של משה שמזכיר את "החטא הקדמון" של אברהם – "במה אדע כי אירשנה". אך גם כאן יש נחמה וריכוך כאשר נזכר שהסיבה המרכזית שבגינה לא נכנס משה לארץ היא הזדהותו עד תום עם דור יוצאי מצרים – דור המדבר, שהוא הוציאם והנחם ארבעים שנה במדבר. ראו דברינו [כי לא תעבור את הירדן הזה](#) בפרשת ואתחנן. זה גורלו של מי שתחילה סירב לשליחות ולמנהיגות וסופו שהזדהה איתם עד הסוף.

²³ כך גם במדרשים נוספים על "ויקרא אל משה", שהצטנע ולא חשב שמשום שהוא שהקים את המשכן, ממילא הוא גם רשאי להיכנס אליו. ראו במקרא עצמו, איך הפסוקים בסוף ספר שמות ובתחילת ספר ויקרא נקראים בהמשכויות עניינית. ואם במדרש למעלה נמנים ברצף כל פעולות משה מקבלת השליחות ועד תחילת ספר ויקרא, בא מדרש ויקרא רבה א' ה' ומוסיף עוד: "ביום עמד לו מן הצד. אמר לו הקב"ה: ואתה הרם את מטך ובקעהו - לומר שאם אין אותה בוקעו אין אחר בוקעו. בסיני עמד לו מן הצד, אמר לו: עלה אל ה' - לומר שאם אין אותה עולה, אין אחר עולה. באהל מועד עמד לו מן הצד, אמר לו הקב"ה: עד מתי את משפיל עצמך - אין השעה מצפה אלא לך. תדע לך שהוא כן שמכוון לא קרא הדיבור אלא למשה: ויקרא אל משה". התיאור של משה שכמנהיג הבורח מהשררה, מבצע שליחות פרטית ויושב בצד, ולא חושב לרגע שההנהגה היא תפקיד קבוע ולכל החיים, הוא מרשים ביותר. אך יש לשים לב היכן התחילה הנהגה מופתית זו, בעת שאמר: "שלח נא ביד תשלח"! כבר שם התגלה משה כמנהיג מופת! הרי לנו מדרש אשר הופך את הקערה על פיה! מקטגוריה וביקורת קשה עד כדי עונש שלילת הכניסה לארץ, לסמל ומופת של מנהיג שלא נדבק לכיסא ולשררה. ולפי הצעתנו בהערה הקודמת באשר לגורל המנהיג המזדהה עם עמו, שני הקטבים: ביקורת ואי הכניסה לארץ מזה, וסמל ומופת למנהיג שאינו משתרר מזה – אחד הם. ומכאן גם תובן הפגיעה הקשה במשה כאשר דתן ואבירם מאשימים אותו: "כי תשתרר עלינו גם השתרר". ראו דברינו [לא חמור אחד מהם נשאתי](#) בפרשת קורח.

²⁴ לא התרצתה.

²⁵ האשה מקבלת את רוע הגזירה בדיעבד, אך בנדיבותה דואגת לצרתה שתבוא במקומה. או שמא 'נדיבות' זו איננה אלא ניסיון מתוחכם לגרום למלך להרהר שנית על גירושיה. ומה על הנמשל?

²⁶ "החילות" מלשון התחלת או אולי כמו לחלות פנים, מה שמתכתב עם: "ויחל משה".

²⁷ ותשובת הקב"ה שם: "קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו וסמכת את ידך עליו". בסוף ימיו ואחרי שנגזר עליו שלא ייכנס לארץ בין השאר בגין שאמר: "שלח נא ביד תשלח", הופך משה את דבריו אלה לעקיצה כלפי הקב"ה. אני הוא שסירבתי לשליחותך שבע פעמים במשך שבעה ימים (כל יום סירוב משלו?), אני עמדתי בפיתוי שלך להיות מנהיג לעם, ואתה כעת משתמש בסירוב זה כנגדי? טענה זו של משה (בפי המדרש) שוב מרככת מאד את חומרת האמירה: "שלח נא ביד תשלח" והופכת אותה לסירוב ובריחה מהגדולה, אבל באמת אין זו טענה טובה, בוודאי לא להצדקת המשך הנהגת משה. הנמשל אינו דומה למשל, זה סירובת והקב"ה פייס אותו, אינו נותן ביד שטר נישואין, בפרט לא לאור המדרש הקודם על משה הבורח מהשררה. אין זה אלא שהדרשן מבקש להראות שוב את גדלות רוחו של משה שדואג למנהיג הבא. ראו דברינו [יפקוד ה' איש על העדה](#) בפרשת פנחס. בין כך ובין כך, השימוש שעושה כאן המדרש ב"שלח נא ביד תשלח", אינו מוגבל רק למינוי יהושע, אלא חל גם על הסנהדרין הראשון ומתחבר

ילקוט שמעוני תורה פרשת שמות רמז קעג - רואה את בית המדרש

וכיון שראה בפרגוד של הקב"ה כתות כתות של סנהדרין שהיו יושבין בלשכת הגזית ודורשים התורה במ"ט פנים, והראהו ר' עקיבא דורש כתרי אותיות, אמר: אין לי עסק בשליחות של מקום, שנאמר: "ויאמר בי אדני שלח נא ביד תשלח" [שמות ד יג]. מה עשה הקב"ה? שגר לשר של חכמה ותפשו למשה והוליכו למקום אחד והראה לו בפרגוד של הקב"ה ריבוא רבבות של סנהדרין שיושבים ודורשים ואומרים: הלכה למשה מסיני. מיד נתקרה דעתו של משה.²⁸

פרקי דרבי אליעזר (היגר) פרק לט - השליח לעתיד לבוא

אמר לו: "לכה ואשלחך אל פרעה". אמר לפניו: ריבון כל העולמים, שלח נא ביד תשלח; רוצה לומר ביד אותו האיש שאתה עתיד לשלוח. אמר לו: לא אמרתי לך ואשלחך אל ישראל, אלא לך ואשלחך אל פרעה.²⁹ ולאותו האיש שאתה אומר, אני שולח לעתיד לבוא אל ישראל, שנאמר: "הנה אנכי שולח לך את אליהו הנביא וכו' והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם" (מלאכי סוף פרק ג, סוף הספר, סוף הנבואה).³⁰

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים: הארכנו יתר על המידה ולא הגענו אל פרשני המקרא שוודאי ראויים לדף נפרד, ומן הסתם כבר עסקו בהם רבים וטובים. גם את כל המדרשים לא זכינו לכלול, ראו תנא דבי אליהו אליהו רבה (איש שלום) פרשה יח שבנפילה במלחמת העי מזכיר המלאך ליהושע את "שלח נא ביד תשלח" של משה בסנה: "לא אני הוא שאמרתי למשה רבך מתחילה: ועתה לך ואשלחך, ואמר לפני: בי ה' שלח נא ביד תשלח". ראו גם המדרש בו משה 'מסדר את דבריו' לפני אהרן, היינו מגולל בפניו את כל השיח עם הקב"ה, ובסוף מופיע לעיני שניהם השר מיכאל: "ואינו מדבר לפני גדולים ממנו - זה משה בשעה שאמר לו הקב"ה: ועתה לכה ואשלחך אל פרעה, אמר לפניו: ריבון העולמים, אהרן אחי גדול ממני ואין לי אפשר לדבר לפניו. מה עשה? הלך וסידר את הדברים לפניו, שנאמר: וידבר אהרן את כל הדברים האלה. וכן הוא אומר: בי ה' שלח נא ביד תשלח (שם שם ג) נתנו עיניהם במיכאל שהוא גדול מכולם" (אבות דרבי נתן נוסחא ב פרק מ).

למשה הבורח מהשררה. ראו משנת רבי אליעזר פרשה י עמוד 184 דברי משה ליהושע במינוי הזקנים ונבואת אלדד ומידד: "אמר לו: ומי נותן למחר כל עם ה' נביאים, ואפילו העבדים והשפחות השומרים את המצות, ואתה מבקש שלא יהיה נביא אלא אני? אני הוא שבקשתי שיהיו השבעים זקנים האלו נביאים, שנאמר: לא אוכל לבדי. ולא עוד, אלא מתחילה הייתי בורח מן השררה, שנאמר: בי אדני שלח נא ביד תשלח". וכן הוא בלשון דומה במדרש הגדול במדבר פרשת בהעלותך פרק יב פסוק ג: "אמר לו: המקנא אתה לי? אני הוא שביקשתי שיהיו שבעים זקנים הללו נביאים ... ולא עוד אלא מתחילה הייתי בורח מן השררה, שנאמר: שלח נא ביד תשלח". ואחרי כל זה, יש להבין במשל ובנמשל, מה פשר: "אל תעשה לו (לה) מה שעשית לי"? במשל, שהמלך לא יגרש את האשה השנייה גם אם פעלה שלא כהוגן? ובנמשל, שהקב"ה לא יעשה ליהושע מה שעשה למשה? מה עשה יהושע? אולי הכוונה שהקב"ה לא ישמור ליהושע שגיאה שאולי שגג בה בתחילת דרכו, וגם אם שגג בדבר מה, ימחל לו בעבור מעשיו הטובים, ולא עפי ששמו למשה את "שלח ביד תשלח" עד סוף ימיו. נשמח לשמוע לקח טוב משוואבי המים.

²⁸ ובאוצר מדרשים (אייזנשטיין) עקיבא: "באותה שעה ראה משה מזלו של רבי עקיבא בפרגוד של מקום, שהיה יושב ודורש אותיות של תורה, על כל תגי כל אות ואות אומר עליו ג' מאות וששים וה' טעמי תורה. מיד היה מפחד ומזדעזע ואומר: אין לי עסק בשליחותו של מקום, ואין לי עסק בדברי תורה, שנאמר: בי אדני שלח נא ביד תשלח". גלוי היה לפני הקב"ה מה בלבו של משה. מה עשה הקב"ה? שיגר לו לסגנאל שר של כל החכמה והתבונה. מה עשה? תפשו למשה והוליכו למקום אחר והראהו בפרגוד של מקום רבי רבבות של מזלות של חכמים ושל נבונים ושל סנהדרין ושל סופרים שיושבין ודורשין טעמי תורה ומקרא ומשנה ומדרש הלכות ואגדות ושמועות ותוספות, ואומרים: הלכה למשה מסיני. מיד נתקרה דעתו. מדרשים אלה לוקחים את "שלח נא ביד תשלח" לתוך עולם התורה ובית המדרש! מה רואה משה וחושש ממנו? לא קושי יציאת מצרים והנהגת העם במדבר בדרך אל הארץ, אלא את בית המדרש אשר עתיד לשכון בארץ - את המטרה והיעוד של כל תהליך הגאולה! (שימו לב לדילוג על בית המדרש). משה רואה את בית המדרש הסוער של רבי עקיבא וחבריו ומתיירא. עד שנתקרה דעתו ששמע שאומרים שהכל משתלשל מהתורה שהוא עתיד להוריד בסיני! נראה שדרשה זו היא פיתוח של הדרשה הידועה במנחות כט ע"ב על משה שעולה למרום ומוצא את הקב"ה קושר כתרים לאותיות עליהן עתיד לדרוש רבי עקיבא. אין גבול ליצירתיות של המדרש.

²⁹ במדרשים רבים מופיעה הטעות "לך ואשלחך" במקום "לכה ואשלחך", במקצת הדפסות תקנו, ואנחנו השארנו כבדפוסים. ³⁰ הנה כי כן, לא נפקד גם מקומו של השליח לגאולה העתידית והקשר של משה - שליח גאולת מצרים עם אליהו - שליח הגאולה לעתיד לבוא. ראו דברינו **לב אבות ולב בנים** בשבת הגדול. ראו אזכור תורת משה בסוף מלאכי חותם הנבואה, לצד בוא אליהו "ביום ה' הגדול והנורא". משה סבור או שמא מבקש שהשליחות שהוא נשלח אליה תהיה "אל ישראל" - שגאולת מצרים תהיה גאולה אחרונה וסופית. ואם אכן כן, אין הוא השליח המתאים (הסופי), אלא שליח אחר: שלח ביד אותו האיש שאתה עתיד לשלוח. אבל הקב"ה מתקן את משה, שהשליחות שלו כעת היא 'מקומית': "אל פרעה" - גאולה משעבוד מצרים (וקיום ההבטחה לאברהם בברית בין הבתרים שלצד "הגוי אשר יעבודו דן אנכי", מקפלת בתוכה גלויות נוספות, ראו שמות רבה נא ז: "אברהם בירר לו הגלויות"). ואתה משה, האיש הנכון לשליחות זו. "שלח ביד תשלח" העתיד, הוא אליהו ולא משה. חלקו של משה בגאולה העתידית מתמצה בפסוק קודם שם: "זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחרב על כל ישראל חקים ומשפטים". תורת משה - גאולת אליהו. : האם אנחנו שומעים כאן גם "שלח ביד תשלח" לדורות, שבכל גלות ובכל דור יעמדו שליחים ומושיעים ביד מי שישלח, שלצד הגלויות תהינה גם קוממויות עד שיבוא אליהו?

